

díle nachází "skrytý okruh tzv. dvojího šilenství", zatímco u próz Antonije Pogorelského schizofrenie, rozštěp osobnosti, vede podle Pospíšila k osvobozujícímu dialogu či k bezedě.

Téma šilenství sleduje Pospíšil také u několika Puškinových předchůdců, současníků a následovníků - u jeho učitelů Vasilije Andrejeviče Žukovského a Konstantina Nikolajeviče Batjuškova, dále u Jevgenije Abramoviče Baratynského, Fjodora Ivanoviče Tjutčeva a Michaila Jurjeviče Lermontova. Značně podrobně si však Pospíšil všímá podivínství a šilenství v díle Nikolaje Vasiljeviče Gogola. "Mezi Gogolovými Večery ve vesničce poblíž Dikaňky, Mirgorodem, Petrohradskými povídkami, Revizorem a Mrtvými dušemi" - píše mj. Ivo Pospíšil, "existuje niterná spojitost, která spočívá v hlubinném pohledu na tragédii lidského života (...) Vědomí tíživosti a propastnosti lidského údělu vede Gogola k nasazování masky (...) Autor jako by chtěl udržet svět vcelku, ale on se mu pod rukama rozpadá: šilenství je jedním z podstatných projevů dezintegrace člověka a světa".

Podivínství Ilji Oblomova, hlavní postavy stejnojmenného románu Ivana Alexandroviče Gončarova, šilenství v Golovlevském pansťvu Michaila Jevgrafoviče Saltykova-Ščedrina, podivínské jednání postav a postaviček v díle Gleba Ivanoviče Uspenského i očistné bláznovství Fomy Gordějeva

z románu Maxima Gorkého - to vše je rovněž předmětem výkladů Iva Pospíšila.

V samostatné studii Pospíšil pojednává o spojitosti Lva Nikolajeviče Tolstého s modernou. V nejrozsáhlejší kapitole pak podává typologii kategorie šilenství jako estetického faktoru, která se nejrozmanitěji rozvinula v díle Fjodora Michailoviče Dostojevského a jež působila na "žánrově morfologickou výstavbu artefaktu", neboť se podoby šilenství mění a přecházejí v prozření a soužijí např. s dvojnictvím a podobně. Pospíšil sleduje tři hlavní životní a tvůrčí období Dostojevského - od jeho rané tvorby až po jeho zralé romány, jakými jsou např. Zločin a trest, Idiot, Běsi či Bratři Karamazovovi.

Za velmi užitečné považují zařazení "stručné srovnávací kapitoly", v níž Pospíšil ukázal na motivy šilenství v české literatuře, které jsou v dílech např. Boženy Němcové, Karla Václava Ráise, Jakuba Arbesa, Julia Zeyera, Terezy Novákové, Karla Čapka či Ladislava Fuksa chápány spíše jako výraz "pomínutí myslí, mravní krize nebo trestu božího".

Jisté ne náhodou se poslední kapitola z Pospíšilovy knihy Od Bachtina k Solženicynovi (1992) objevuje také v námi recenzované práci. Ukazuje tak na to, že zralý literární vědec navazuje na své dosavadní teoretické a metodologické postupy, které nadále prohlubuje a rozšiřuje o nový materiál a o svérázné a netradiční pohledy.

Ivan Dorovský

Prvá lastovička ako zvestovateľka jari v slovenskej rusistike

Копаничак, Ю.: История древней русской литературы. Univerzita Komenského Bratislava, 1993. Vedecký redaktor: doc. PhDr. Ivan Slimák, CSc. 288 s.

L'udové príslovie, že "jedna lastovička nerobí jar", aplikované na vydanie *История древней русской литературы* prof. Dr. Juraja

Kopaničáka, sa posúva do inej významotvornej polohy, lebo v oblasti literárnej vedy táto prvá lastovička znamená skutočné jarné

vzkriesenie svojim novátorským poňatím metodologického spracovania rozsiahleho materiálu na báze žánrového princípu.

Učebnice z dejín starej ruskej literatúry sú väčšinou napísané stereotypne: chronologicky (etapovite) po jednotlivých storočiach. Bohatý a rozmanitý materiál sa takto stáva pre prvopoznávatel'a málo prehľadným. Faktografia v značnej miere zatieňuje podstatu evolučného literárneho vývoja a často spôsobuje nadmerné nahromadenie poznátok bez ich hlbšieho významového pochopenia. Nezanedbateľ'ným je i fakt, že v pôvodných učebniciach dominuje akcentovanie pojmu история древней русской литературы, čo zväzda k neobjektívnosti úsudkov; akoby už od prvopočiatku svojho zrodu existovali len ruské literárne pamiatky. Juraj Kopaničák aj napriek tomu, že svojej učebnici dal názov *История древней русской литературы*, pristupuje k jej spracovaniu podľa novej koncepcie - rozdeľuje materiál na dve časti: 1. Возникновение и развитие литературы восточных славян, a 2. Русская литература позднего средневековья. Takto sa jasne a zrozumiteľ'ne spoločný vývojový proces diferencuje na obdobie východných Slovanov, z ktorého sa postupne formovala ruská, ukrajinská a bieloruská národnosť a adekvátne s tým aj národné literatúry, a obdobie starej ruskej literatúry, zodpovedajúce historickému formovaniu štátotvornej ruskej nácie.

Prvá časť Kopaničákovej práce, *Возникновение и развитие литературы восточных славян*, má osem kapitol: 1. Общественный и государственный строй восточных славян, Значение введения христианства, Проблема литературного языка, Письмо, Литература и устное и народное творчество, 2. Переводная литература времени зарождения письменности у восточных славян, Священное писание, Легенды, Апокрифы, Жития, Светская повесть, Историческая литература, Патристическая литература, Научная литература, Значение переводной литературы для возникновения и развития оригинальной литературы восточ-

ных славян, 3. Характерные черты средневековой литературы, Концепция человека и основные принципы средневековой литературы восточных славян, Стиль, Жанры, 4. Проповеди и послания, Кирилл Туровский, 5. Жития, 6. Повести, Легендарные повести, Исторические повести, Биографические повести, 7. "Хождения", 8. Летописи.

Druhá časť, *Русская литература позднего средневековья*, je rozložená do pätnástich kapitol: 1. Исторические условия средневековой русской литературы, 2. Характер средневековой русской литературы, 3. Переводная литература, 4. Развитие летописания, 5. Поучительная и публицистическая литература, Проповеди, Публицистическая литература, 6. Путешествия, 7. Жития, 8. Исторические и воинские повести, Повести о татарском нашествии, 9. Биографические повести, 10. Легендарные повести, 11. Сказочные повести, 12. Публицистические повести, 13. Значение русской средневековой литературы, 14. Взаимоотношения западных и восточных славян в эпоху средних веков, 15. К вопросу о периодизации древней русской литературы.

Zámerné sme uviedli obsah jednotlivých častí práce, aby sme názorne dokumentovali široký rozsah spracovanej problematiky, nakoľ'ko jej čo i najstručnejšie komentovanie by sa vymyklo z vymedzeného priestoru. Treba však zdôrazniť, a to považujeme za veľmi pozitívny prínos celej práce, že v oboch uvedených častiach je pozornosť autora sústredená predovšetkým na evolúciu jednotlivých žánrov a na umelecké hodnoty diel. Tak vznikla ucelená mozaika vývoja prekladovej i originálnej literatúry v ich vzájomnej súvisť'aznosti, ktorá vyúsť'uje do precízne skomponovanej syntetickej Konceptии человека и основных принципов литературы восточных славян (v prvej časti, str. 60-68) a v druhej časti do analytickej polemiky K вопросу о периодизации древней русской литературы (str. 260-270) s významným ruským literárnym historikom A. N. Рупином.

Závěrečná (pátá) kapitola "К вопросу о периодизации древней русской литературы", je vzácná nielen tým, že vypočúva zo zaužívaného spôsobu uvádzania periodizácie literatúry na začiatku výkladu materiálu, keď sa závery ešte nedajú oprieť o konkrétne fakty, ale najmä preto, že Juraj Kopaničák práve na základe poznatkov, vyplývajúcich z predchádzajúceho vývinového procesu literatúry a spoločenských javov, dokazuje neopodstatnenosť Pypinovej tézy o vzniku novej ruskej literatúry až v XVIII. storočí, v období Petra Veľ'kého. Na základe konkrétnej argumentácie posúva zrod novej ruskej literatúry do XVII. storočia a spája ho s "humanistickým predrealizmom".

Aj uvedená polemika autora *История древней русской литературы* svedčí o vyso-

kej odbornej erudovanosti, ktorá sa výrazne prejavila i v jeho monografii Dostojevskij a snežok (1994), odmenenej prémieou Asociácie organizácií spisovateľ'ov Slovenska. Tento údaj uvádzame ciel'avedome a s úprimným zámerom uviesť prof. Dr. Juraja Kopaničáka do povedomia mladšej generácie, ktorá v dôsledku jeho politickej diskriminácie v období normalizácie (celé štvrt'storočie!) bola ochudobnená o možnosť oboznámiť sa s jeho obsiahlou vedeckou činnosťou v oblasti československej rusistiky. Veríme však, že jeho dielo i po dlhom nútenom odmlčaní, bude rusistikou pospolitosťou prijaté ako prvá lastovička - zvestovateľ'ka jari, s otvoreným náručím.

Sergej Makara

Edice slovenského mesianizmu

Listy Sama Bohdana Hroboňa. Pripravil, úvodní štúdiu a poznámky napsal Edmund Hleba. Edice Teória a výskum, séria Monografie - Documenta Litteraria Slovaca, zv. 39. Matica slovenská, Martin 1991, 408 s.

Tvorba textologických edícií, mj. i vydání korespondenčních souborů spisovatelů minulého století, nestojí v popředí současné literární vědy a kritiky, která jen příležitostně těží ze znalostí klasické filologie a heuristiky. Navíc pejorativní nálepka "pozitivistické" metody přisoudila publikování korespondence zdání empirické exaktnosti spjaté především s "mimoliterárním" biografismem a historickou faktografií, nikoli s vlastní podstatou studia slovesnosti jako umění. Pomineme-li však dokumentární autentičnost spisovatel'ské korespondence, její literárně-historickou hodnotu vytváří i stylizační forma, způsob textové výstavby a komunikační modely, osvětlující spisovatelovu estetickou sebereflexi. Z čtenářova hlediska je přínosem už jen zážitek z nahlédnutí do historického

kontextu, což pomáhá lidsky pochopit i přiblížit i autorovu osobní stránku.

Osobnost Sama Bohdana Hroboně (1820-1894), jehož korespondenci ke kritickému vydání připravil prešovský badatel Edmund Hleba, literární historiografie volně přiřazuje k romanticky orientovanému štúrovskému okruhu. Básnikova reflexivně-meditativní poezie v čtyřicátých letech 19. století vzbuzovala u svých současníků velkou naději, později se téměř propadla v zapomnění v důsledku svobodně zvolené osamělosti a izolace od veřejného života. Mesianistická vize o jednotě Slovanů včetně názorů o budování "všeslovanské řeči společnej pre všetkých Slovanov", zaujmu svou "bezhraničnou vierou v silu básnického slova", kde se konkrétní politická realita prolíná se světem